

מאפייני תוכניות למידה בקיץ

מחקרים על אודות פערים בהישגים האקדמיים מראים, כי במהלך שנת הלימודים בבתי הספר תלמידים מתקדמים בקווים מקבילים, בלי קשר משמעותי לגורמים כמו מצב סוציו-כלכלי, המוצא האתני או מגדר, אבל התמונה משתנה במהלך חודשי הקיץ. נמצא כי שלושה חודשים של חופשת הקיץ, שבהם התלמידים נמצאים ללא מסגרת, תואמים לנסיגה של חודש במיומנויות מתמטיות ובירידה קלה במיומנויות הקריאה. מחקרים מלמדים, כי לקראת כיתה ט', כשני שלישי מפער ההישגים בין התלמידים השייכים לרקע סוציו-כלכלי שונה, נובע מירידה ברמת הלימודית בחודשי קיץ בשנות הלימודים בבית הספר היסודי.

הממצאים הנ"ל מצביעים על החשיבות הגדולה של תוכניות החינוך המשלים בחודשי הקיץ לסיוע לתלמידים מאוכלוסיות מוחלשות לצמצם פערים לימודיים ולהשיג שוויון חינוכי. תוכניות החינוך הבלתי פורמלי בקיץ עשויות לא רק למתן את הירידה הלימודית, אלא אף להביא להישגים אקדמיים. לכך יש להוסיף את ההשפעה החיובית של תוכניות אלה על ההתפתחות הרגשית והחברתית של התלמידים המשתתפים בהן, שמשגים רמה גבוהה של מסוגלות חברתית בקרב בני גילם ובקרב מבוגרים, מראים פחות בעיות התנהגות ואפילו מגיעים לכושר פיזי גבוה יותר. מחקרים הצביעו על מספר תכונות המאפיינות תוכניות קיץ מצליחות של החינוך הבלתי פורמלי:

- לימודים אקדמיים במשך חמישה עד שישה שבועות לפחות, שלוש עד ארבע שעות ביום.
- מסגרת המעניקה לתלמידים מספיק זמן לביצוע המשימות.
- קבוצות קטנות ויחס מספרי של מבוגרים לתלמידים מ-1:15.
- תוכנית למידה תואמת למערכת הלימודים הבית ספרית.
- תמיכה בהשתתפות ממושכת של התלמידים.

המחקר הנוכחי בוצע על סמך ההערכה של תוכניות קיץ בארצות הברית, שבוצעה על ידי ה-National Institute on Out-of-School Time במטרה לזהות את המאפיינים העיקריים של התוכניות המצליחות ביותר. התוכניות שנבחנו פועלות בקיץ, בדרך כלל, במשך חמישה שבועות, ארבעה עד חמישה ימים בשבוע, לפחות שש שעות ביום. הן כוללות מגוון נושאים השייכים לתוכניות הלימודים הפורמליות ומעורבים בהן שותפים שונים, ארגונים קהילתיים, חינוכיים ותרבותיים. התוכניות משרתות מגוון רחב של שכבות סוציו-אקונומיות וקבוצות אתניות. עם זאת, ילדים ממשפחות עם הכנסה נמוכה ו/או בעלי הישגים לימודיים נמוכים מהווים אחוז גבוה בין המשתתפים.

המחקר אפשר לזהות ארבעה מאפיינים עיקריים לתוכניות מצליחות:

- **למידה מבוססת פרויקטים:** זאת אסטרטגיית הוראה עיקרית בתוכניות קיץ שנחקרו. על פי הדגם של למידה מבוססת פרויקטים, תלמידים עובדים ביחד בפעילויות אותנטיות ועל מנת לספק מענה לצורך קיים או לפתור בעיה, מה שמעלה את רמת מעורבותם. הלמידה היא בדרך כלל בין-תחומית ומשלבת תכנים ומיומנויות השייכים למקצועות שונים. יש לזכור, כי יישום הדגם של למידה מבוססת פרויקטים דורש מהמורים להשקיע זמן ממושך בהכנות. כמו כן, גישת התלמידים למשאבים עשויה להיות קריטית להשגת תוצאות חיוביות.

- **שילוב בין התכנים האקדמיים לרכיבי ההעשרה:** התוכניות יעילות כאשר הן מעניקות הנאה, מספקות אפשרות לפעילות מעשית ויש להן יישום ממשי. היותן של פעילויות ההעשרה קשורות לתוכן האקדמי מבטיח את ההצלחה המרבית של הפעילות. מעצבי התוכניות שנחקרו הצליחו ליצור רמה מסוימת של אינטגרציה ומעבר בין התחומים האקדמיים לתחומי ההעשרה, מה שאפשר ליצור חוויית למידה רציפה ושונה מזו המתקיימת במהלך הלמידה הפורמלית.
- **שותפות בין ארגונים קהילתיים לבתי הספר:** מטרת השותפות היא להרחיב את היקף המשאבים העומדים לרשות התלמידים. השותפויות היעילות יוצרות קשרים בין-אישיים חדשים ומקדמות שיתוף פעולה פורה בין בעלי עניין ואלה משפרים את התוצאות של התלמידים, במיוחד בחודשי הקיץ. השותפויות יכולות להנגיש את תוכניות הקיץ לקבוצות נוספות של ילדים ובני נוער, וזאת באמצעות סבסוד עלות, גיוון תוכנית הלימודים, הרחבת מגוון הפעילויות, פיתוח משאבים נוספים, שימוש באסטרטגיות הוראה ומעורבות גבוהה של המשתתפים. יש להדגיש, כי על השותפות להיות משמעותית, דהיינו כזאת שהארגונים השותפים חולקים סיכונים, אחריות ותגמולים. בנוסף לכך, הצלחת השותפויות דורשת מהשותפים לנהל תקשורת פתוחה ועקבית, לגלות גמישות ופתיחות לשינוי, להישען על חזון וערכים משותפים, על חשיבות הלמידה ועל חלוקת תפקידים מוסכמת. שותפות בין ארגונים שונים מאפשרת להתייחס טוב יותר לצורכי התלמיד בכללותו.
- **הוראה וקשרי מורים-תלמידים:** הוראה באיכות גבוהה, מורים בעלי מוטיבציה ומיומנויות מקצועיות, פיתוח קשרים של הדדיות בין מורים לתלמידים, תורמים ללמידה משמעותית.

לסיכום, ניתן לומר, כי בעקבות הנסיגה המשמעותית ברמת הלמידה בעת החופש הגדול וההשפעה המצטברת של הנסיגות הללו על ההישגים האקדמיים לאורך זמן ועל הרחבת הפערים הלימודיים בין תלמידים השייכים לשכבות סוציו-אקונומיות שונות, מחנכים ומעצבי מדיניות חינוכית מתמקדים לאחרונה בתוכניות למידה בקיץ כאסטרטגיה עיקרית לקידום ההישגים האקדמיים, במיוחד בקרב ילדים ובני נוער עם הישגים נמוכים. לתוכניות הקיץ יש פוטנציאל משמעותי לקדם לא רק את הרמה האקדמית של התלמידים, אלא גם את התפתחותם החיובית במגוון רחב של תחומים. זאת, תוך כדי התייחסות כוללנית אל התלמיד. לשם כך, על התוכניות להשתמש בשיטת למידה מבוססת פרויקטים, לשלב בין תכנים לימודיים של החינוך הפורמלי למגוון פעילויות ההעשרה, להתבסס על השותפויות המשמעותיות בין מוסדות החינוך הפורמלי לארגונים קהילתיים ולספקי החינוך הבלתי פורמלי, להבטיח רמה גבוהה של הוראה ולקדם קשרים הדדיים ומשמעותיים בין מורים לתלמידים.

התקציר מבוסס על המאמר:

Hall, G., Poston, K., F., & Dennehy, J. (2017). Summer learning programs: Investigating strengths and challenges. In: N., L. Deutsch (Ed.), *After-school programs to promote positive youth development: Integrating research into practice and policy*. Switzerland: Springer International.